

KUTATÁSI TERV

Bolyai+ Felsőoktatási Fiatal Oktatói, Kutatói Ösztöndíjhoz

(maximum 4 oldal A/4-es ív)

Pályázó neve (nyomtatott betűvel): Szabó Ferenc János

1. Bevezetés

A tudományos program címe: **Zenetudomány és hangfelvétel: történeti áttekintés**

A hangfelvételek iránt viszonylag későn kezdett el érdeklődni a zenetudományi kutatás. Ennek oka érthető: e médium jóval fiatalabb, mint az írásos, vagy nyomtatott források. Ezzel összefügg, hogy el kellett telnie némi időnek ahhoz, hogy a tudomány elkezdje komolyan venni az eleinte inkább szórakoztató célú, üzleti jellegűnek tűnő, kezdetleges – még ha rohamos léptekben is fejlődő – technikai adottságokkal rendelkező új médiumot. (Könnyen párhuzamot vonhatunk napjaink új technikai médiumainak és eszközeinek a tudományos világba történő beágyazódásával.)

Legkorábban mind külföldön, mind Magyarországon a nyelvtudomány, majd valamivel később a néprajztudomány kezdte felismerni a hangfelvételek forrásértékét a tudományos kutatásban. Előbbire az első, elsősorban dialektusok rögzítésére létrehozott hangarchívumokat,¹ utóbbira a magyar tudománytörténetben is jelentősnek számító népzenei, néprajzi hangfelvételek készítésére irányuló tudományos projekteket említhetjük példaként.² E jelenségek természetesen a szakirodalomban is leképeződtek.³ Az idevonatkozó írott forrásokat, tudományos szócikkekét szemlélve feltűnik, hogy a technikai fejlődés időről időre fellendítette a tudományos érdeklődést: az 1920-as években az elektromos (mikrofonos) hangrögzítésre történő átállás, majd az 1950-es években a hosszanjátszó (LP) hanglemez megjelenése újra és újra elgondolkodtatta a zenetudomány művelőit a hangfelvételek tudományos kutatásban betöltött szerepéről. Jelentős változást e téren ugyanakkor csak a 20. század utolsó másfél évtizede hozott. Az 1990-es években a CD, valamint az új hanghordozón közreadott újradiadások a korábbiaknál nagyobb mértékben emelték az archív hangfelvételeket és a hangfelvételtörténetet a tudományos kutatás homlokterébe.⁴

A 21. század nemzetközi tudományos és művészeti életében egyre nagyobb szerepet játszó *Artistic Research*⁵ magától értődő módon foglalja magába a hangfelvételek vizsgálatát, valamint azt a kutatási módszert, amelyben az ilyen vizsgálat tanulságait a kutató-

¹ Lásd például a bécsi Phonogrammarchivot (1899), a berlini Phonogrammarchivot (1900) és a párizsi Archives de la Parole-t (1911).

² Lásd például a „Pátria sorozat” néven ismert népzenei és néprajzi hangfelvételeket.

³ Lásd például: Lovász Károly: „A gramofon a nyelvtudomány szolgálatában. Néprajzi és irodalomtörténeti felvételek.” *Zenekereskedelmi Közöny* IV/7 (1914. július 1.), 11–12.; Bartha Dénes: *A magyar népzenei felvételek programja*. (Budapest: Országos Magyar Történeti Múzeum, 1937).

⁴ E folyamatnak egyik mérföldköve Timothy Day kötete: *A Century of Recorded Music. Listening to Musical History*. New Heaven & London: Yale University Press, 2000.

⁵ Az Artistic Research-ről lásd a 2020. június 26-án közreadott *The Vienna Declaration on Artistic Research* című dokumentumot: <https://cultureactioneurope.org/news/vienna-declaration-on-artistic-research/>

előadóművész beépíti saját előadóművészeti gyakorlatába.⁶ Sőt mondhatjuk, hogy ma már önálló tudományterület (*Sound Studies*) is foglalkozik az audio jelenségekkel.⁷

2. Célkitűzés

Kutatásom fókuszában olyan 20. századi írásművek állnak, amelyek a hangfelvételek és a zenetudományi kutatás kapcsolatát dokumentálják. Elemzésem nem korlátozódik a magyar nyelvű forrásokra, hanem nemzetközi tendenciákat vizsgál, ugyanakkor kiemelten kezeli a magyarországi tudománytörténeti jelenségeket, azokat nemzetközi kontextusba helyezve. E szakcikknek korábban nem képezték vizsgálat tárgyát, ugyanakkor a zenetudományi kutatások 20. századi történetének fontos dokumentumai. Kutatásom célja annak vizsgálata, hogy miként változott a hangfelvételekről való zenetudományi szempontú gondolkodás a 20. század folyamán, mikor milyen kérdések merültek fel a hangzó dokumentumok hitelességével kapcsolatban, miképpen reflektált a muzikológia a diszkológiai kutatások eredményeire, illetve milyen módszerek kerültek szóba a hangfelvételek vizsgálata esetében.

Kutatásom további célja, hogy szélesebb körben ismertté tegyem a hangfelvételek a zenetudományi kutatásban elfoglalt helyét. Napjaink magyar tudományos életében a fent említett 21. századi kutatási területek – *Artistic Research*, *Sound Studies* – még csak sporadikusan vannak jelen, mind a kutatás, mind az egyetemi oktatás felől nézve. A Zeneakadémia Doktori Iskolájában ugyanakkor évről évre növekszik az előadóművészet történetét hangfelvételek elemzésével vizsgálni kívánó doktoranduszok száma, elsősorban a DLA, de újabban a PhD képzésben is. Az ilyen kutatások iránt érdeklődő hallgatók rendszerint csekély ismerettel rendelkeznek a hangfelvételek médiumspecifikus tulajdonságairól, illetve arról, hogy ezek miképpen befolyásolják a hangfelvételek forrásértékét. A 2022–2023-as tanév második félévére tervezett doktori iskolai szeminárium (Hangfelvételek a zenei kutatásban. Források, módszerek és adatolás) az ő kutatásaik támogatására, kutatástörténeti és módszertani ismereteik elmélyítésére irányul. A megpályázott kutatás témavezetői munkámban is hasznosul, hiszen Bede Blanka magyar népdalfeldolgozások 1967 előtt készült hangfelvételeit vizsgálja készülő DLA disszertációjában.

A tervezett kutatás közvetlenül kapcsolódik a 2022-ben elnyert Bolyai ösztöndíjas programhoz (Diszkológia – a hangfelvétel tudománya), azonban míg a Bolyai ösztöndíj keretén belül a hangfelvételek önálló tudományos megközelítését célozom meg, ÚNKP+ pályázatomban a hangfelvételek zenetudományi kutatásban betöltött szerepének történetével kívánok foglalkozni.

⁶ Lásd például a Research Centre for the History and Analysis of Recorded Music AHRC projektet (2004–2009, <https://charm.kcl.ac.uk/index.html>), vagy Daniel Leech-Wilkinson legújabb kutatási programját, melyet a Challenging Performance weboldalon tesz közzé (<https://challengingperformance.com/>).

⁷ Lásd: Jonathan Sterne (ed.): *The Sound Studies Reader*. (London – New York: Routledge, 2012).